

<http://kentarchaeology.org.uk/research/archaeologia-cantiana/>

Kent Archaeological Society is a registered charity number 223382
© 2017 Kent Archaeological Society

Archæologia Cantiana.

EXTRACTS FROM THE LIFE OF ARCHBISHOP
BECKET BY WILLIAM OF CANTERBURY.

COMMUNICATED BY THE REV. J. C. ROBERTSON, CANON OF
CANTERBURY.

WILLIAM OF CANTERBURY is one of the writers from whom the Life of Becket, known by the titles of ‘Quadrilogus’ and ‘Historia Quadripartita,’ was compiled. But no part of his work except the fragments embodied in the ‘Quadrilogus’ has yet been published, and it had been long supposed that the rest was lost. In 1854, however, Mr. Baigent, in the ‘Journal of the Archæological Association’ (vol. x. p. 77), described a manuscript in the library of Winchester College as “corresponding with some of the fragments attributed to William of Canterbury, and with two paragraphs of Benedict of Peterborough;” and a fuller account of this MS. was given in the ‘Dublin Review’ of November, 1860 (pp. 5, 6). In consequence of having seen these notices, I lately visited Winchester for the purpose of examining the MS.; when I had the satisfaction of finding that it not only corresponds with the fragments which are rightly ascribed to William, but is without those passages of the life by Herbert of Bosham to which the name of Wil-

liam is prefixed in the ‘Quadrilogus,’ and that in other respects it is distinct from any of the biographies hitherto printed.¹ There seems, therefore, to be no reason for doubting that in it we have the genuine and complete work of William of Canterbury.

The MS., a small folio, very clearly written, and in excellent preservation (except that it seems to be imperfect at the end), is said to be of the fourteenth century, and was bequeathed to Winchester College by the founder, William of Wykeham.² The first leaf is occupied by an account of the conference at Montmirail, which had been omitted in its proper place, as a note³ there mentions. Including this leaf, the Life fills 107 pages written in double columns,—equal to about 120 pages of Dr. Giles’s ‘Sanctus Thomas,’ or to 80 pages such as those in which the following extracts are printed; and the remainder of the 414 pages is taken up with an account, in six books, of the miracles done by the “glorious martyr.” William tells us that in this latter part of his labours he was encouraged by visions of St. Thomas himself; and the ‘Miracula’ were sent by the monks of Canterbury to Henry II., in compliance with the king’s own request. But although it would thus appear that the Miracles were originally regarded as more important than the Life, my time did not allow me to examine the portion of the MS. which contains them, even so far as to ascertain whether William’s stories are to any extent the same with those in the collection ascribed to Benedict of Peterborough.⁴

¹ In some parts there is a close agreement with the chronicler Gervase of Canterbury; but it is evident that in these passages Gervase was indebted to William, whom he mentions as having written before him. ‘X. Scriptores,’ ed. Twysden, 1070.

² “Lego collegio meo Winton. . . . librum de vita Sancti Thomæ, vocatum *Thomas*.” Will of William of Wykeham, in Lowth’s Life of him, ed. 1, p. 389.

³ MS., p. 58.

⁴ I may mention, however, that towards the end of the volume there is

William tells us to himself that he was admitted into the monastery of Christchurch at Canterbury during the archbishop's exile, and was ordained deacon by him after his return. His candid account of his flight at the time of the murder bespeaks our belief in favour of his general truthfulness. Elias of Evesham and Roger of Croyland give him the title of "subprior" (S. Thom. Cantuar., ed. Giles, ii. 34, 45); and this may perhaps be correct, although by Gervase of Canterbury he is styled simply "monachus."¹ But it is apparently a mistake to identify him with "Guillelmus Brito, subprior," to whom John of Salisbury addressed a letter in 1167,—a time when the biographer William cannot well be supposed to have attained that dignity.² And Dr. Giles is certainly wrong in conjecturing that "he is probably the prior (William) of Canterbury who occurs as the writer of one of the letters in 'Epistolæ Gilberti Foliot';"³ for, although it is quite possible that William may have lived until the date of that letter, half a century after the murder of Becket, we find on referring to the History of the Priors of Canterbury in the 'Anglia Sacra' (i. 140), that "W." in the address of the letter must be interpreted as meaning *Walter*.

It has been my wish to extract all that is valuable in that portion of the *Life* by William which has not been already printed,⁴ and I trust that this object has been

an account of King Henry's penance at the tomb of the saint. The other collection has been edited for the Caxton Society by Dr. Giles, who seems to be right in ascribing it to Benedict; but some of the passages which the editor in his preface has collected as to the author of a book of Miracles appear to relate to William rather than to Benedict.

¹ Twysden, 'X. Scriptores,' col. 1070.

² Joh. Sar. ep. 218.

³ Ep. 423; Giles, Pref. to S. T. C., ii. p. vi.

⁴ In the Fragments included in the 'Quadrilogus,' I have noted such variations between the MS. and the printed text as affect the sense in any considerable degree.

attained, although, from a regard to the necessary limits of a contribution to the 'Archæologia,' I have excluded passages which contained nothing new, and have occasionally substituted a summary in my own words, where the original would have taken up more room than its importance deserved. I must beg the reader to understand that I do not pretend to any critical accuracy; but, however imperfectly my work may have been done, these extracts will serve to show those who are interested in the subject what is contained in the Winchester MS., for the whole of which I trust that at some not distant time a competent editor will be found.

My best thanks are due to the Rev. the Warden of Winchester College for the very great kindness which I have received from him; and to Mr. Baigent for the valuable assistance which he has rendered the Warden in collating doubtful passages in my proof-sheets with the MS.

J. C. R.

March, 1865.

Incipit Prologus in Passionem gloriosi martyris Thomæ.

Quilibet pro modulo suo tabernaculum Domini donis suis exornat; alius auro, alius argento, lapidibus pretiosis, byssso, (Page 1.) purpura, coco, jacincto. Si nihil istorum potest, offert pelles et caprarum pilos, reputans contemptibilia sua necessaria esse, quibus tota tabernaculi pulchritudo contegatur, ut ardor solis et imbrium prohibeantur injuriæ. Hinc nostræ parvitatis admoniti, quod tempus obtulit atque Dominus contulit offerimus, gloriosum martyrem Thomam, quem vidimus et audivimus atque manus nostræ contrectaverunt, in medio proponentes, atque propinantes non quæ in tertium vas transfusa coacuerunt, sed quæ statim de purissimo prelo commendata testæ suum saporem servaverunt. Dignus quidem ore rotundo erat et majori stilo, quia quod majus habuit impendit ecclesiæ. Sed quia qui

agnum non possunt columbas vel turtures offerunt, et Dominus ignobilia mundi et contemptibilia eligit ut fortia quæque confundat, et ea quæ non sunt ut ea quæ sunt destruat, sagum¹ nostrum ad operientum tabernaculi conferre curæ fuit. Causa principalis dominus est et martyr, qui Domino similis est in passione. Nam sicut Dominus imminentे passione sua loco passionis appropinquavit, ita Thomas sciens futurorum ad locum quo pateretur accessit. Sicut Jesum, ita Thomam quærebant apprehendere, sed nemo misit in eum manum quia nondum venerat hora ejus. Dominus triumphavit ante passionem suam; Thomas ante suam. Dominus passus est post cœnam; Thomas passus est et post cœnam. Dominus a Judæis triduo Jerosolymis custoditus; Thomas diebus aliquot intra septa ecclesiæ suæ custoditus. Dominus quærentibus eum occurrens, ait, “Quem quæritis Ego sum;” Thomas quærentibus eum, “Ecce ego.” Dominus, “Si me quæritis, sinite hos abire;” Thomas, “Nulli circumstantium noceatis.” Unus ibi, unus hic, vulneratur. Ibi milites iiij^{or}, hic milites iiij^{or}. (Page 2.) Ibi participatio vestimentorum, hic jumentorum. Ibi dispersio discipulorum, hic dispersio subditorum. Ibi velum scinditur, hic machæra frangitur. Dominus propinat aquam et sanguinem ad salutem; Thomas aquam et sanguinem ad sanitatem. Dominus perditum mundum reparavit; Thomas perditos multos ad vitam revocavit. Sed et privata causa martyr scriptorem suum compellit ad obsequium. Vivens quippe in carne sacros eum dignatus est ad ordines promovere, et monachilem habitum induere, vivensque in cœlo nihilominus servo suo tenetur ex promisso. Nam cum miracula ejus, quæ in scedula occultabat incorrecta et imperfecta, rogaretur a fratribus exponere transcribenda, ait ei in visu noctis, “Elige tibi quod vis.” Hac audita voce misericordiam in se martyris intellecta, volentis labore suum, quem ipso præmonente subierat, imo donum proprium, remunerare. Itaque gaudens et securus expectat donec optio in optatum, visio in veritatem, et labor in requiem, convertatur, plenissime sciens quia quæcumque promisit potens est et facere; eo ipse securior, quod juxta dominicam admonitionem ea sola petere decrevit quæ merentur exaudiiri. Lector itaque certamen fortis athletæ quem tibi

¹ “Fecit et *saga* undecim de pilis caprarum ad operiendum tectum tabernaculi.” (Exod. xxxvi. 14.)

proponimus ad exemplum; ut, cum videris quo, quomodo, quare, cucurrerit, quam dignum bravium tulerit, tu quoque, si te Dominus ad stadium vocaverit, currere non refugias.

Explicit Prologus. Incipit Passio gloriosi martyris Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi, iiiij Kal. Januarii.

De Ortu et Habitū Corporis Thomæ.

Beatus igitur Thomas, ex Londoniarum civibus oriundus, quasi ex myricis cedrus excrevit . . . (*Fragm. 1, ed. Giles; Quadril. ed. Lupus, p. 4.*)¹

Page 3.) . . . gravitatem. Sed ut ordinem ab exordio passionis ejus, prout Dominus dederit et ipse suffragari dignatus fuerit, attingam, postquam litterarum . . . (*Fragm. 1, 2; Lup. pp. 4-5.*) . . . adhæsit. Exinde cœpit in flore sacerdotali prudentiæ pubescere, et fructum discretionis polliceri, quamvis per levitatem curialium tum nugis tum seriis intenderet, eisque oblectaretur quæ juveniles animos capere solent. Nimirum dispensatio divina quem vocabat ad majora erudiebat et exercebat in minoribus, quasi in quibusdam futurorum præparatoriis.

De Conversatione ejus cum Primate Theobaldo.

Nam quasi post biennium vel triennium translatus in curiam felicis memoriæ Theobaldi, Cantuariensis archiepiscopi, præmerente sua bonitate, gratisque suffragantibus obsequiis, inter primos et præcipuos ejus familiares in brevi admissus est. Qui videntes . . . (*Fragm. 3; Lup. p. 6.*)² interesset. Qui præsentes erant, per se vel pro absentibus agebant. Qui absentes erant, in præsentibus proficiebant.

De Promotione ejus in Archidiaconum.

Unde cum civitas Eboraca suo vacuaretur antistite, annuente primate, R[oger]us ejusdem civitatis pontifex, Thomas *(Page 4.)* archidiaconus Cantuariae, creatus est; forsitan ut tempore suo, gradu suo, locoque suo, archidiaconus in archiepiscopum promoveretur. Succedente post modicum (*Fragm. 4; Lup. p. 7.*)³

. . . cuius ope et opera sacerdotalium hominum, in possessiones

¹ For "gratum senes mirarentur," read "gravem senes metirentur."

² For "de impetendis," read "in petendis."

³ After "pravorum hominum" insert "et juvenum."

ecclesiasticas sub obtentu publicæ potestatis irrepentium, ambitionem reprimeret, et regem insolentius agentem cohiberet.¹

De Conversatione ejus cum Rege Henrico, et de Castitate ejus.

Igitur Thomas sub sui scribatus ingressu conformans se regiis moribus (*Fragm.* 5; *Lup.* p. 6) . . . uti. In omnibus autem (*Fragm.* 6; *Lup.* p. 8) . . . in acie. Postremo, quod rarius accidere solet (*Fragm.* 5; *Lup.* p. 8)² . . . in homine. Igitur aliquanto tempore elapso postquam bonæ memoriae Theobaldus rebus humanis excessit, videns eum rex . . . (*Fragm.* 7; *Lup.* p. 10).³

De Deliberatione suscipiendi Archiepiscopatus.

Vir autem experientissimus et solitus futura metiri tantæ curæ sarcinam satis acute ponderavit. Cogitabat enim onera pastoralis officii, regimen animarum, laborem, sollicitudinem, negligentiae poenam. Ad hæc regis iram pertinacem, mores varios regum succendentium, et quicquid exosis libuisset inferre, delatorum calumnias, malignantium machinationes, invidorum morsus, ambitiosorum enormitates curiæ illius (Page 6.) considerabat, et conferebat universa; et visum est minus esse periculi respuere sublimia, quamvis pro fragilitate humana facilius respueret humilia. Namque si oblatum subiret officium, sciebat quia regem vel regum omnium Dominum cogeretur offendere, præsertim cum nemo possit duobus dominis servire, quorum præcepta discordant. Non autem videbatur sibi integrum regem dominum suum et beneficiorum collatorem ad iram provocare, et notam ingratitudinis incurrere. Sed et maximam reputabat insaniam mandata Regis regum contemnere, sub cuius signis militaret, Dominumque diffiteri, cuius se servum profiteretur officio. Contra, sciens scriptum, "Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat," præesse desiderabat et prodesse desiderabat, non tam crescere fastigio quam humilitate decrescere. Optabat non tam delicias quibus affluebat, quam dignitatis opera, non tam honorem quam laborem quo verum con-

¹ The rest of the paragraph in the 'Quadrilogus' is from Herbert of Bosham, i. 17; as is also the first sentence of the next "fragment."

² After "certiorari" insert "timensque sibi si apud se dominus suus offenderetur."

³ For "cogitavit" read "procuravit."

sequereretur honorem.¹ Memorque professionis suæ, quia cruentum curiæ sacerdotalis abhorrebat, vitam secretiorem appetebat, qua competentius ad Rachelem intraret, et Liam non desereret, qua vicissim in campos cum Jesu et cum Moyse descenderet de monte. Sed et hoc cogitanti reclamabat alia scriptura,—“ Locus superior, sine quo populus regi non potest, etsi ita teneatur et administretur ut decet, tamen indecenter appetitur. In Deo otium sanctum quærerit caritas veritatis, negotium justum suscipit necessitas caritatis.”² Et item, “ Sicut qui invitatus renuit, quæsusitus refugit, sacris est altaribus admovendus, sic qui ultiro ambit aut importune se ingerit procul dubio est repellendus.”³ Ob hoc quod potius sequeretur non invenit. Et eo usque dividuo animo fluctuabat, ut eligeret potius regem amicum privatus habere quam privilegiatus adversarium. Itaque ei aliisque eum promovere volentibus aliquamdiu reluctatus est.

Quomodo suscepit Archiepiscopatum.

Cæterum providens Dominus domui suea quam novo sole apud occidentales mundi partes illuminare disposuit, viri (Page 7.) venerabilis Henrici Pisani presbyteri cardinalis, apostolicæ sedis legati, spiritum excitavit, qui eum hortaretur et induceret ad regimen suscipiendum. Quo tandem quasi vice beati Petri compulsus, qui locum regiminis sicut desiderantibus negat, sic fugientibus offert, voluntati regis et consiliis amicorum adquievit. Igitur de voluntate ejus certioratus rex misit eum in Angliam ad expediendas regni necessitates, episcopos vero et optimates quosdam ad conveniendos fratres Cantuariensis ecclesiæ super eligendo pontifice. Quibus in medio eorum verba regis proferentibus, et allegantibus ipsi animo esse Cantuariensi ecclesiæ desolatae pastorem providere, qui de electione ipsorum et de voluntate sua procederet, non aliud regno vel ipsis expedire, inito consilio archidiaconum suum postulare cœperunt, quem regi noverant acceptum, rebusque divinis et humanis expertum. Qua responsione lætati qui convenerant, cum quibusdam fratrum ad urbem Londonias profecti, clerum universum convocarunt, ut qui omnibus præcesset

¹ In this and the following sentence there is a reference throughout to the ‘Glossa Ordinaria’ on 1 Tim. iii. 1. See Migne, ‘Patrologia,’ cxiv. 628.

² Aug. de Civit. Dei, xix. 19.

³ Greg. M., Ep. ix. 106. Probably cited through Gratian, Decr. p. ii. Causa i. qu. vi. c. 3.

ab omnibus constitueretur. Quorum unanimi consensu in pastorem ecclesiæ Cantuariensis electus est.

De Contradictione Electionis.

(*Fragm.* 8; *Lup.* p. 18) . . . præsumpsit. Cautum est autem ut novo regi, filio regis, qui pro securitate successionis hæreditariæ regni nobiles sibi jam accepta fidelitate et sacramento devinxerat, electio præsentaretur, cuius auctoritate roboraretur, ne schismaticus contrairet; et ut ipse tanquam devotissimus filius in eum consentiret, quem sibi in patrem eligi videret, et ei suffragator in expediendis existeret.

De Absolutione a Fiscalibus, et Consecratione. (Page 8.)

* * * * *

Quomodo post Consecrationem conversatus est.

Igitur consecratus, ut cum sacramento rem sacramenti conserveretur, veterem hominem renovare dispositus. Recordatusque quam ardua concenderit, quam se curialis antea neglexerit, tempus redimere contendit. Unde (*Fragm.* 9; *Lup.* pp. 16–17) . . . dominari.

Quomodo Habitum Monachilem suscepit, et quare.

Habituque monachili (*Fragm.* 9; *Lup.* p. 17) . . . motus illicitos carnis reprimeret; gaudens quia exterius canonicus pateret, intime solitarius lateret, interius mandatum Domini completeret. Nam a quodam (*Fragm.* 9; *Lup.* p. 17) (Page 9.) . . . insidere. His cum Maria sedens ad pedes Jesu epulis reficiebatur. Ad hanc mensam divitis Architriclini angelorum pane refectus, supernæ Syon melodia delectatus, et aura rosarum et liliarum afflatus spirantium odorem vitæ in vitam, veteres mendicitatis suæ recolebat inedias.¹ Hinc inter missarum solemnia totus in lacrymas usque in miraculum diffuebat, ut putaretur possessor irrigui superioris et inferioris.² Hinc dolens quia anima tædiosum cum carne sua

¹ This seems to be from some sermon on the Rich Man and Lazarus.

² “Dedit itaque ei Caleb irriguum superius et inferius.” (*Josue*, xv. 19.) St. Gregory the Great interprets the “springs” as meaning the “grace of tears.” “Sed quia, ut dixi, duo sunt compunctionis genera, dedit ei (scil. Axæ) pater suus irriguum superius et irriguum inferius. Irriguum quippe superius accipit anima, cum sese in lacrymis coelestis regni desiderio affligit. Irriguum vero inferius accipit, cum inferni supplicia flendo pertimescit.” *Dialog.* iii. 34. (Migne, tom. lxxvii.)

pepigisset hospitium, cantabat cum propheta, "Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini." Sed et sciens quia caritas non quærit quæ sua sunt, non solum in se sed in proximo præmium venari cœpit, requiei contemplationis sarcinam activæ sollicitudinis apponens. Et quamvis sola Rachelis specie traheretur, et delectaretur amplexu, sub judice tamen populari morigerari compulsa, lippienti collaterabatur ad sobolem. Itaque lares ægrorum et debilium per suos scrutabatur et beneficiis visitabat, quamplurimos eorum victu vestituque sustentabat, quotidie tredecim pauperum per se vel per alium religiosum pedes secretius abluens, plena refectione et quatuor argenteorum largitione singulos exhilarabat. Quid quod aliis præferebat, quos conversationis honestas efferebat?¹ Quid quod in cognitione causarum non modo manus excutiebat ab omni munere, et a domo sua sordes corruptionis eliminabat, sed æqua lance rationes et personas ponderabat?² "Ecce fragrantia vestimentorum Jacob, sicut odor agri pleni cui benedixit Dominus."

De Discordia Regis et Archiepiscopi.

Videns et invidens hostis antiquus novum hominem multiplice virtutis gratia pullulare, ne flores meritorum prodirent in fructus præriorum, zizania superseminavit quæ fructum veteris amicitiae regis et pontificis suffocarent. Et inde seminarium (*Fragn. 10; Lup. p. 32*) . . . accedit. Fuit quidam canonicus Bedefordensis ecclesiæ, Philippus nomine, nobilis genere. Qui, cum accusatus de homicidio fuisse, purgaverat innocentiam suam, et eo usque causam suam deduxerat ut ulterius ab adversariis non inquietaretur. Rex vero forsitan zelo justitiae ductus, et ne flagitia præsumerentur in regno suo, per Symonem quandam judicem sopitam ei litem suscitavit. Sub cuius jurisdictione cum de prædicto crimine rursus accusaretur, et non sustineret judicis injurias, erupit in contumeliam ejus. Unde rex tanquam in propria persona contumeliam pertulisset commotus est. Primas vero, ne necandus vel mutilandus traheretur ad forum soli, clericum examinandum transumpsit in jus poli, præveniens præjudicium quod irrogari posset si trahebatur ad sæculare judicium, et cavens clero in clericō. Ubi cum rursus accusatus de crimine responderet sibi respondentum

¹ MS. "efferebatur."

² MS. "ponderabatur."

non esse super hoc, quod prius in lite terminatum fuisset, pro contumelia sententiam exceptit, quod canonicam suam per bienium pauperibus erogari permitteret, quod judici corpus suum cædendum virgis exponeret, juraretque per omnia, quod si ille in se deliquisset, emendationem hanc ab illo susciperet. (Page 11.)
 Quam pœnam cum rex audiret, succensere coepit quod minus severam pontifices in hominem professionis suæ sententiam dedissent.

Convenit Rex Episcopos super Consuetudinibus Avi sui.

Et hinc occasione sumpta, vocatos episcopos omnes interrogat, si velint avitas consuetudines suas observare. Qui respondent, "Salvo jure ecclesiæ." Replicat ille, "Illas tempore avi sui ab archiepiscopis, episcopis, privatis et privilegiatis observatas non oportere tempore suo isti judicio damnari."

Consilium Archiepiscopi super Interrogatione Regis.

Tunc cum eis seorsum evocatis primas colloquium habuit de conculatione ecclesiæ, de periclitante cleri libertate. Postremo indicat quia vellet, si suffragio eorum juvaretur, consuetudinibus illis obviare. Illi per omnia suum pollicentur adjutorium, in eo adhuc proposito persistentes, ut in his quæ Dei sunt devote parerent, nec aliquam promissionem facerent aut obligationem cum eo inirent, nisi quatenus possent salvo ordine suo. Accidit post modicum (*Frags. 11; Lup. p. 35*) . . . subvenient. Probabat cœlestis nimirum figulus vasa sua, unum mittens in ignem quod in ministerium domus suæ transferre disponebat, et aurum a scoria separabat.

Divisio Episcoporum ab Archiepiscopo.

Igitur laboratum est et elaboratum (*Frags. 11; Lup. p. 35*) . . . sustinebant. Adiit Hylarius Cicestrensis primatem, et commendans pacem mutuamque summorum virorum concordiam, monebat ne dominum suum exasperaret, quia sibi non expediret, sed consuetudines ejus avitas confirmaret, et ipsum amicum haberet. Quem primas quærere sibi prohibebat in casu comitem et confusione consolationem. Adjecit ille, "Quid causæ est ut consuetudinibus obvietis, quæ non obviant ecclesiastico juri? Quod dignoscitur legi non refragari, quis prohibebit eum pro lege constituere? Quomodo

non ad consentiendum inducet, quibus imperare potest?" Hæc et hujusmodi prosecutus, ad propria regressus est. Sed et quodam die præsul Herefordiensis Robertus, vir religiosus et in divinis apprime eruditus, comes pariter Vendomiæ (*Fragm.* 12; *Lup.* pp. 36-7) . . . degenerarent. Itaque magnorum virorum gravitate persuasus archiepiscopus ad regiam præsentiam protractus est, et ad consentiendum compulsus. Unde rex lætatus, quo promissa solemniter effectui manciparentur, jussit apud Clarendonam concilium cogi. Quo cum præsules et proceres convenissent, exegit instantius ut promissa sibi solverentur.

Resilit Archiepiscopus a Consensu quem præstiterat Regi per Admonitionem quorundam.

At archiepiscopus suspectam habens regis (*Fragm.* 13; *Lup.* (Page 13.) p. 38) . . . avellitur, cui libertatis assertor adhærebatur. Sic, ne longe petantur exempla, decessor suus Elfagus stetit immotus, dum in vinculis usque ad jactum lapidis facultates ecclesiæ tueretur, non minimum in minori causa præmium consecutus; cum enim maximam in minimis reputaret Creatoris offensam, non minimum dilexisse convincitur. Decuit autem dilectionem juxta devotionem suam trutinari. Sed ne victor in lite Thomas per superbiam tumesceret in mente (*Fragm.* 13; *Lup.* p. 38) . . . intelligat.¹ Igitur cum tertio per Ricardum, magni nominis virum, de templo Jerosolymitano, et (Page 14.) Hostium quendam, ejusdem ordinis, sibi cavere mone-
retur et clero misereri, non tulit ipsorum supplicationes, non lacrymas, non geniculationes. Nam . . . (*Ibid.*) voluntati parere.²

Iterum consentit Thomas Regi per Suggestionem quorundam.

Quod etiam in verbo fidei pollicitus est, peccato peccatum adjungens. Sic, ne quis (*Fragm.* 13; *Lup.* p. 38) . . . resurgendi. Attendant ne cadant pastores ecclesiastici. Sit casus majorum tremor minorum. Audiant qui non ceciderunt, ne cadant. Audiant qui ceciderunt, ut surgant. Audiunt male audientes, et querunt sibi patrocinium peccandi. Attendant unde defendant quod committere paraverunt, non ut caveant quod

¹ The passage "Sic ne quis . . . resurgendi" comes later in the Winchester MS.

² The next words—"Primus . . . spopondit"—are taken with slight variation from Herbert, i. 114.

non commiserunt, et dicunt sibi, "Si Thomas, cur non ego?" Thomas nullum sibi proposuerat ad exemplum, ut tu. Cecidit zelo pietatis, non patrocinio sanctitatis. Cecidit ut clerus surgeret; multa projiciens in mare ut navem suam salvam in portum perduceret. Stultus factus est ut sapientes gladio destinatos lucrifaceret; stultitiam loco et tempore simulavit ut prudens, et in David defluentes salivas¹ emulatus est. Post casum divino respectus monitu, David jurantem respexit poenituisse, Herodem juramento stantem periisse, et ex utriusque delicto profecit in martyrem. Tu tibi tanquam sanctum proponis ut pecces; non imitaris ejus sanctitatem, sed ruinam. Alii vero audientes salubriter, in casu fortis metientes infirmitatem suam, erudiuntur tanquam de vulnere contra vulnus sibi medicamentum sumere, ne illicitis consentiant, ne transeunti cervicem suam supponant, proponentes sibi casum (Page 15.) Thomæ, et ad hoc magnum illum vident cecidisse ut parvi nolint obligari unde possint cadere. Habito itaque archipræsulis consensu, sicut et præsulum qui cadentem cadentes attendebant, "Ite," ait rex, "ætate et sapientia proiectiores, revolventes disquirite quas quondam consuetudines avus meus secundum assentationem procerum suorum observaverit, ut in scriptum redactæ deducantur in medium, publiceque recensemantur. Qui cum seorsum veteres actus et retro tempora revolvisserent, hic in medium scripta protulerunt.

[Here are given the Constitutions of Clarendon.]

Requiritur igitur archipræsulis sigillum ad confirmationem. Ille nullatenus tam perversis usurpationibus acquiescit. (Page 18.) Nam revelata facie choriscum² contemplatur, quem copertum nesciebat, et subæratum numisma deprehendit, quod nitebat exterius. Unde vociferatur, quia nulla promissione tenetur, ut verba quæ perfunctorie dixerit in scriptum redacta confirmet, et formam characteris imprimat, sed ut regem tanquam dominum suum, juxta quod petiit, coram optimatibus suis, cui

¹ 1 Sam. xxi. 13.

² Du Cange, s. v. *Coriscum*, quotes from a letter in R. de Diceto (Twysden, 'X. Scriptores,' 686), "Corisco cooperto et scripto nobis ignoto assensum nobis præbere . . . minime voluimus;" and suggests, "Forte *codisco*, parvo *codici*." In the Glossary to the 'X. Scriptores' *codicillo* is suggested as an emendation. But it appears from the recurrence of the word in the Winchester MS. that *corisco* (or *chorisco*) is right, whatever the derivation and the meaning may be.

coram visus est aliquando restitisse, verbo tenuis honoret. Illi illius fixum in Domino propositum considerantes cyrographum ei in manus dederunt. "Hoc," inquit, "testimonio malitia eorum comprobabitur, qui tanquam filii degeneres excidium matris suæ moliuntur." In his abscedens a curiâ, se cum episcopis quibus timebatur, licet cum dispendio causæ, corporis eripuit periculo, pugillatori comparabilis, qui victor abit licet vulnera pertulerit.¹

* * * * *

(Page 19.)   Unde rex, quia . . . (*Fragm.* 17; *Lup.* pp. 44-5)²
                  . . . transferret.

Missio Regis ad Dominum Papam pro impetranda Legatione regni Angliae.

Quod cum missis . . . (*Fragm.* 17 continued) . . . in hujusmodi causis habentibus.

[This is followed by a long string of authorities, derived mainly or wholly from Gratian's 'Decretum,' p. ii., Causa xi. qu. 1; after which the extract in the 'Quadrilogus' is continued: "Hæc considerans . . . non poterat."]

* * * * *

(Page 23.)   [The Archbishop is cited to the Council of Northampton.]

Quo cum proficeretur a villa sua quæ dicitur Herga,³ cœpit domus ejus lignea die serenissima, quodam futurorum præsagio, quasi scatentes e vena lacrymas distillare, sudabatque lignum in stuporem æditorum et aliorum qui nunquam se in ea simile vidisse meminerant. Conjiciebatur autem quia malum futurum præfiguraret, et miserata lugeret dominum suum, cui de cætero datura non erat hospitium. Veniens itaque ad locum destinatum, regios ejecit armigeros, quos stabula sua repperit irrupisse.

[The story of John the Marshal is told, pp. 23-4. Instead of swearing on the Gospels, he swore,] quodam veteri codicello, quem de industria secum tulerat, arrepto, se judicis iniquitate a jure suo cecidisse. Instituerat siquidem rex, (Page 24.) ut qui longo litigio vexatus fuisse, si associato sibi

¹ The last paragraph of Fragment 13, the whole of Fragment 14, and the second paragraph of Fragment 16, are from Herbert, pp. 115-6, 124-5, 132-3.

² For "quasi legationem et legationis officium concederent" read "quæ legationem ei sine legationis officio concederent."

³ Harrow on the Hill.

alio juramentum præstare potuisset, corruptionem sui judicis obsistere suis postulationibus rectis, jurisdictionem majoris judicis, qui ei judici præcesset, adiret. Hac fretus auctoritate, non veritus est, de quo diximus, falsitate sacramenti veritatem judicis infamare: contempnens in codicelli vetustate conditoris majestatem, parvipendensque, dummodo judicis exosi ditionem a se transferret, super membranam perjurare, sicut ait Augustinus, “Qui super lapidem jurat falsum, perjurus est.”¹

[Here follows an argument to show that a false oath, if taken on a thing of no importance, is yet perjury; and it is added that John was punished by the deaths of his two sons and his own death within the year. After an account of the Archbishop's illness at Northampton, it is related that he asked the bishops to advise him.]

Hic Suffraganeos suos consulit.

(Page 26.)

“Quid in tanta turbatione factu potissimum judicatis, fratres et coepiscopi? Causa enim vestra agitur, sicut et mea; immo matris nostræ, si filii ecclesiæ reputandi sumus. Quomodo enim speratis domui vestræ refrigerium, cum in proximo patriete videatis incendium? Scio adversum me factam conspirationem. Non effugiam manus crudelitatis, nisi de indultu divinæ pietatis. Unde contra erectam securim securitas adhibenda videtur quam mihi Dominus inpræsentiarum inspirare dignatur, et cavendum est cervici suppositæ. Curiam intrabo crucem deferens propriis in manibus, quæ mihi de more præfertur, ut vel sic deferenti deferatur.”

Consilium Episcoporum.

[A bishop advises him not to provoke the King by such a display, but to put off his sacerdotal vestments, and to let his cross be carried before him by one of his clerks.]

Sed intelligens vir qui spiritu Dei agebatur, quia abjectis armis hostis exponitur hosti, respondit, “Arma pacis nemini abjicienda sunt. Armis hujusmodi non ad bellum sed ad pacem provocamus. Vexillum enim Dominicæ passionis belli signum non est. Nemo succenseat nobis, si velimus in manu

¹ “Qui per lapidem falsum jurat, perjurus est.” (Sermo clxxx. c. 12, ed. Bened.) The biographer may have got this from Gratian, p. ii., Causa xxii. qu. 5, c. 10, where *super* stands for *per*.

portare quod quis Christianus portat in fronte. Quod vero dicitis, quia gladius ejus materialis est et penitus inscindit—noster quoque spiritualis est, et usque ad divisiones animæ et spiritus pertingit. Quod in arto constitutis consilium datis.” Tunc unus ait ex episcopis, “Archiepiscopatum in manus domini regis resigna, per quem ascendisti. Relinquatur datum arbitrio datoris. Sic poteris in gratiam ejus redire.” Subjecit (Page 27.) Thomas, “Non est hujusmodi consilio standum viro bono et sapienti. Unde facienda nos magni consilii Angelus et doceat et expediat.”

Portans Crucem suam exponit se Periculo pro Defensione Ecclesiae.

[After Robert, Bishop of Hereford, had asked leave to carry the cross]—

Sed et Londoniensis idem postulat, asserens hoc sibi competere, tanquam Cantuariensis ecclesiæ decano. Volensque et non valens eam de manibus bajulantis extorquere, excidit a spe promotionis ambitæ. Ambierat siquidem culmen primatiæ, et promissione definitus tempus expectabat, et jam sperabat adesse, quo primati exauctorato substitueretur. Sed quia nemo sibi sumit honorem nisi qui vocatus a Deo tanquam Aaron,

Ambitiosarum periit spes Londoniarum,
Invitoque Chore Dorobernia pollet honore.

[The Archbishop is left holding his cross, and with only one companion by his side, the bishops having all fallen (Page 28.) away from him. Then there is talk with this companion, and the Archbishop withstands all entreaties of the bishops.]

Convenit Rex Episcopos super Consuetudinibus suis observandis.

[The King asks the bishops whether they will observe his customs, as they had promised. They suspend their reply, and go to the Archbishop, telling him that they had formerly at his command agreed to the customs, and begging him now to confirm his former oath to observe these.]

“Fateor,” inquit, “fratres, inexcusabilis sum ante Dominum, contra Dominum præstans sacramentum. Degenere timore compulsus, et hoste maligno circumventus, vetitis adquievi. Nunc autem non immerito judicabor infidelis, si fidem in vetitis

observo. Cæterum in male promissis rescindo fidem, temere præsumptum contemno sacramentum, legem legi di-^(Page 29.)vinæ repugnantem non admitto. Prophetam David super juramento suo pœnituisse non puduit. Herodes juramento suo stetit et periit.¹ Satius est ad animum redire quam perire. Propter quod præcipio quod et vos respuatis quæ respuo, suffocantes quæ suffocant libertates matris nostræ. Et quia in patrem vestrum prævaricamini, matrique laboranti debitum subtrahitis auxilium, coactus appello.”

Appellat Thomas.

Et cum Londoniensis oraret ut sibi remitteret appellationem, subintulit, “Tibi in virtute obedientiæ cum cæteris injungo quatenus si violenta manus in me fuerit injecta, districta ex-communicationis sententia ecclesiasticas vindicetis injurias.” Illo autem gravamini suo per appellationis remedium subveniente, ait Wintoniensis, “Sub tanta partis utriusque . . . (*Fragm. 18; Lup. p. 52*)² . . . æstimari.”

“Si ergo cum eo volueris in gratiam redire, de culmine dignitatis hujus tibi descendendum est. Quod privilegiatus non potes, privatus obtinebis. Resigna tradens in manus ejus quod inter vos inimicitias parit.” “Non est,” inquit, “in manus laicorum tradenda potestas ecclesiastica, sicut nec ab ipsis accipienda. Cum itaque ad appellationis auxilium præsul confugisset, timentibus episcopis ne, si percuteretur, sibi causa percussionis imputaretur, quibus exosus habebatur, abducto seorsum Cicestrensi, Londoniensis et Eboracensis ad hoc sermonem perducunt, ne trucidaretur, fieretque quod sibi regique perpetuam irrogaret infamiam. Dicunt enim se posse videri criminis hujus reos, quos odium exulceraverat, suaque machinatione facti causam procedere, qui partes regias favore manifesto tuebantur. Itaque regi dicentes assistunt, “Gladius interim, domine rex, reconducendus est. Via hac inpræsentiarum incendum non est. Si consilio nostro adquiescitis, sine spe restitutio-^(Page 30.)nis exauctorabitur. Nam perjurios nos efficit, et quantum in ipso est gratiam vestram vestrorumque sacerdotium rescindit. Hac quæstione in præsentia domini Papæ pulsabitur, et facile convincetur; convictus irremediabiliter honore privabitur.”

¹ We have met with this before, p. 13.

² Insert “in” before “perpetuum.”

Dant Consilium Eboracensis et Londoniensis ut incarceretur Thomas.

At Eboracensis et Londoniensis seorsum suggesterunt, ne in tantâ solemnitate et frequentiâ populi violentiam inferat, sed cum concilio dimisso, quando redierint ad propria, vocet eum, custodiæque carcerali sine testibus assignet.

[This is compared to the dealing of the Jewish priests and scribes,—“Not on the feast-day, lest there be an uproar among the people.” But the advice somewhat cools the King.]

Igitur indictâ pace, prohibitisque satellitibus, qui gladios suos in cervicem primatis acuerant, quasi triginta millium librarum rationem postulat.

Exigit Rex a Thoma XXX Millia Librarum.

[The Archbishop says that he had laid out the money in the King’s service ; that the King had often heard the statements of his accounts ; that he could not be justly required to repeat such statements ; and that he had been declared free from all secular claims at his promotion.]

Hoc cum rex audiret, ira totus incanduit. “Non,” inquit, “publicæ potestatis minister manus meas effugiet. Ad audientiam judicis alterius appellat. Sentiat æquitatem jurisdictionis nostræ cui derogare præsumit, et quam subterfugiendo suspectam reddit; debito privetur honore subjectus qui debitum domino non impendit honorem. Euntes,” ait, “judicio (Page 31.) decernite qua sententia feriatur qui domino suo contumaciter adversatur.” Igitur decernitur uti tanquam regiæ maiestatis reus in vinculis habeatur.

Volunt Comites Thomam judicio damnare.

[The Earl of Leicester says—]

“Eius tibi juri parendum est, citationibusque et judiciis assistendum, cuius nomine fundos et terras possides.” “Sæcularium,” inquit T., “fundorum possessores fisci muneribus tenentur obnoxii. Res autem ecclesiastica gaudet immunitatibus et libertatibus suis. Servitute non premimur qui Domino militamus. Eleemosynis decessorum incumbimus, a quorum liberalitate libertatem suscepimus. Hanc et ipse libertatem pro quo statis litteris suis confirmavit. Unde in potestate quæ mihi cœlitus collata est, tibi, comes Lecesteriæ, tanquam filio eccl-

siæ præcipio ne adversum patrem et pastorem tuum pronuntiare præsumas."

[The Earl swears that he will have nothing more to do with the business, and leaves it to the Earl of Cornwall.]

In his antistes de medio illorum vixit erupit.

Recedit Thomas a Curia.

(*Fragm.* 19; *Lup.* p. 53.)¹

(*Fragm.* 20; *Lup.* p. 60.)²

(*Fragm.* 21-2; *Lup.* pp. 65, 69.)

* * * * *

(Page 34.)

Petit Thomas sibi Conductum dari transeunti per Flandrias.

Exul vero mittens significavit comiti Flandriarum causam decessus sui a Britanniâ, et petens sibi per terram ejus transeunti conductum dari. Et accepto responso a comite, quia potens est ei apud se residenti necessaria subministrare, verba [ex]posuit³ in corde suo, et suspectam habuit cognationem regis et comitis. Sed de consilio Teruanensis episcopi, qui se visitare venerat, tanquam deducens eum sub crepusculo noctis revertentem ad propria, de medio Flandriarum evasit. Mane vero suos, quos tristes et dubios reliquerat, Suessionem venire jussit.

* * * * *

[Speech of King Louis to Henry's ambassadors.] (Page 36.)

"Si criminosis esset (Thomas), si ratiocinia nunquam reddidisset, remittendus erat." (*Fragm.* 23; *Lup.* p. 82.)⁴

Adventus Archiepiscopi ad Dominum Papam. (Page 37.)

... Quem dominus Papa benignius intuens, "Duos," inquit, "filios habet ecclesia, quibus tanquam firmissimis columnis innititur, Thomam Cantuariensem et Lucam Hungariensem."⁵

¹ The words "Abeuntem . . . acclamantis" are from Alan of Tewkesbury, p. 349, as appears to have been seen by Dr. Giles, who omits them here.

² After "Nam rege Anglorum" insert "venante."

³ "Ex" interlined—perhaps wrongly.

⁴ For "furor inanis" read "furor immanis." The passages "Quotidie igitur . . . movebunt" and "Vir itaque apostolicus . . . degerent" are from Herbert, pp. 111-2, 113-4.

⁵ Luke Bánffy, Archbishop of Gran, who protected King Stephen III. during the usurpation of his throne. Mailáth, 'Geschichte der Magyaren,' i. 123.

[The Archbishop then lays the Constitutions at the Pope's feet, confesses his own guilt in submitting for a time, and asks absolution.]

Mox, transsumens annulum a digito suo, Thomas rogabat ecclesiae Cantuariensi dignum pastorem provideri, eo quod ipse nomen pastoris haberet, nec officium pastoris impleret. Complensque orationem in lacrymis, quem compellabat compulit in lacrymas.

* * * * *

(Page 39.) *Conversatio Thomæ in Monasterio Punteniacensi.*

Igitur in monasterio Punteniacensi Thomas ab exteriori actione quiescens, et quasi post peractum iter se componens, excutiebat veterem quem collegit pulverem per iter erroris, tolerans exilium quasi purgatorium vitae laxioris. Monachumque quem sub strepitu sæculari minus explevit infra monasterii septa reperiens, nunc cum Maria sedet ad pedes Domini Jesu, nunc cum Martha desudat in ministerio Domini Jesu, experimento discens quam sit delicata sub Rachele jocunditas, quam dura sub sorore provincia.¹ Interdum, irrigui superioris possessorum,² ad reproborum supplicia suspirat et præmia beatorum, dumque cœli terraque commercia discurrit, vicissim rebus hominum et colloquiis interest angelorum. Et factum est ut inter arbores fructiferas consitus in terebinthum excresceret, quæ resinam salutarem citra tempus messionis distillare coepit. Nam, sicut dicitur, ad introitum ejus divina largitas hospitio quo quasi per biennium conversatus est benedicebat, stupidosque reddebat procuratores domus, hospiti simul et hospitibus, [ejus] gratia confluentibus, familiæque ejus numerosæ necessaria providentes, qui nec in revolutionibus annorum advertere poterant se propter hospitem sumptus fecisse majores.

[*Fragm. 24; Lup. pp. 83-4, "Quomodo archiepiscopus cœpit arctius vivere," is from Herbert, pp. 214-15, 217.]*

Quomodo Rex Archiepiscopum amoverit a Punteniaco.

Invidit ergo . . . (*Fragm. 25; Lup. p. 85*) . . . retinerent.³

¹ So Terence, *Phormio*, I. ii. 22-3 :—

“O Geta, provinciam
Cepisti duram.”

² See above, p. 9.

³ The rest of this paragraph is from Herbert, pp. 236-7, 241-2.

[Pp. 41-2. The vision which the Archbishop saw on the eve of his departure from Pontigny is related with some difference from the accounts of other writers.]

(*Fragm.* 27; *Lup.* p. 82.) Beati igitur . . . jurarunt.

[Pp. 42-3. Here are given the "Aliae Constitutiones" printed by Lupus, pp. 167-9, and by Dr. Giles, ii. 206-8.]

[Page 44. Randulf (De Broc), "præter præcepta præsumens," persecutes any Canterbury monks who send letters or presents to the Archbishop.]

(*Fragm.* 27; *Lup.* p. 88.) Et tanquam . . . Luciferum sedere. Videres ea tempestate sacerdotis officium Cæsarem usurpare, Melchisedech se exhibere. Videres sacerdotem in civili foro declamare. Videres sponsum sponsæ suæ, non legitimo sponso copulatæ, dedit libellum repudii. Videres confusam legem poli et soli, et domum orationis factam speluncam latronum.

Appellatio Episcoporum et Abbatum contra Thomam.

Post modicum (*Fragm.* 28; *Lup.* p. 89) . . . fomites.

Exoniensis noluit ad formam aliorum appellare.

Exoniensis ad appellandum cogi non poterat. Cumque nimis et multa pulsaretur instantia, respondit, "Cogitis me a gravamine metropolitani mei, quod metuitis, appellare. Verum noveritis quia nec fratribus nec episcopis qui a vobis appellant consentio nec communico, cum ab eo quem appellant excommunicati dinoscuntur. Ne tamen suspectus habear domino regi, tanquam sinistrum machinans ei vel regno ejus, appello, sed salvo Dei dominique regis honore, sed salva quæ Romanæ ecclesiæ debetur obedientia, sed salva domini Cantuariensis reverentia." Hoc audientes et graviter ferentes qui jurisdictioni ^(Page 45.) præerant, eum ad formam appellationis reliquorum re-torquere nitebantur. Ipse vero ad aliam appellationem cogi non poterat.

Petunt Monachi Inducias Cantuarienses.

Dehinc monachi Cantuariensis ecclesiæ super appellatione facienda conventi, qui et ipsi cum supriore suo jussi fuerant interesse conventui, petierunt inducias donec super hoc regiam voluntatem convenienter, qui, priusquam transfretasset, jusserat ne ipsi super ullo negotio inquietarentur.

Excusatio Episcopi Roffensis et Wintoniensis.

Episcopus vero Roffensis . . . (*Fragm.* 28; *Lup.* p. 89) . . . naufragium.

[Here is inserted a letter of Foliot to the Pope, "Vestræ supplicandum," etc.]

Sed successor . . . (*Fragm.* 28 *continued*) . . . præsumeret.

[A letter from the Pope to the Archbishop of York and others is here inserted. The remainder of the fragment is not in the MS.]

Interea ad instantiam regis (*Fragm.* 29; *Lup.* p. 90-1)¹ . . . abbatibus quamplurimis. [The rest is from Herbert, pp. 248, 251.]

[Page 52. The 'Letter of a Friend' (Thom. ep. 382), relating the proceedings of the legates William and Otho, is given.]

(Page 58.) *Quære quod hic deest ante Prologum Passionis.*

[This is a reference to the first leaf of the volume, where we find the following—]

Sub ea tempestate apud Montem-mirabilem habuit rex Anglorum cum rege Francorum colloquium.² Et ait, "Hac die, domine rex, qua tres reges Regi regum munera obtulerunt" (erat enim dies Epiphaniarum) "me ipsum, natos meos, et terram vestræ commendo custodiæ." Respondit rex, "Quia vobis hoc inspiravit Rex qui regum munera suscepit, exhibeant nati vestri præsentiam suam, ut a mansuetudinis nostræ titulo terras suas possideant." Quo facto, nobiles quidam et prior de Monte Dei convenerunt Thomam, dicentes, se ei viam pacis invenisse, si consilio ipsorum ipse staret.

[The conference is then related, much as by other writers. The French king and nobles are disgusted at the Archbishop's pertinacity in insisting on the words "salvo honore Dei," and refusing the King's proposal that he should do what his saintly predecessors had done.]

Archiepiscopus vero nihilominus in verbo persistens ait, "Si in manus Sarracenorum captivus incidissem, non mihi omittendus erat honor iste, qui in omnibus et ab omnibus quæ-

¹ For "Gallicana verebatur ecclesia" read "Gall. turbabatur ecl."

² Cf. Gervas. ap. Twysden, 1404.

rendus est." Et non potuit extorqueri verbum istud ab ore ejus.

[At Montmartre, where he insisted on the kiss of ^(Page 58.) peace as a condition of reconciliation—]

Rex Francorum successus eum a regno suo perturbare propositus, dicens ipsum non pacem querere, sed seditionem.

[But after a night's thought on it, Louis sends for him, and advises him to go on prudently.] Quia si consilio suo stetisset, periculum mortis incurrisset.

(*Fragm.* 34; *Lup.* p. 104.) Sollicitavit etiam . . . reddeatur.

[The King, going to England about this time, is in ^(Pp. 59, 60.) great danger, his ship being dashed against a rock, while five others sink in his sight. This is interpreted as a warning to him.

Several letters are then given.]

Accepto itaque mandato Romani pontificis, pontifices convernunt in unum, et in Angliam iter arripientes, regi ^(Page 63.) negotium suum significaverunt. Quibus ille renuntiavit, se per omnia præceptis apostolicis pariturum. Rogavitque ne se marinis periculis immergerent, sed Rothomagi residentes suum præstolarentur adventum. Interim impendente solemnitate beati Johannis Baptistæ. . . . (*Fragm.* 33; *Lup.* p. 102.)¹

[The Pope had forbidden the coronation of the ^(Page 64.) young Henry;]

Eboracensis vero nihilominus contra prohibitionem falcem suam in messem alienam mittere præsumpsit. Et quamvis cum rege Joachim² librum divinæ præceptionis litterasque domini Papæ non combussit, et temporaliter periit, non minus tamen divinum præceptum contempsit, et cæcitatem mentis incurrit. Unde traditus in reprobum sensum peccato peccatum addidit.

(*Fragm.* 34; *Lup.* p. 104.)³

(*Fragm.* 35; *Lup.* p. 107.)

(Page 65.)

¹ For "proceribus" read "multis majoribus et minoribus, causam vocationis suæ penitus ignorantibus." Part of the first paragraph of this Fragment, and the whole of the second, are from Herbert, 297-9, 301.

² Jerem. xxxvi. 23.

³ The first part, "Sciens . . . affectu," is from Herbert, 301; the remainder is by William, but comes earlier in his narrative. See line 10 of this page.

[Book I. ends (page 66) when the Archbishop is preparing to return to England.]

Una vero dierum (*Fragm.* 36; *Lup.* p. 110) . . . non graven-
(Page 67.) tur. Bibliotecam vero, quam cismarinis interim par-
 tibus deponere decreveram, una mecum transferre pro
 rei vario et incerto compellor eventu, ut quem retro merita
 non commendant, gratantius excipiatur ad tumulandum pos-
 sessor ex possessione.¹

* * * * *

Conspiraverant (*Fragm.* 37; *Lup.* p. 111) . . . obsidebant.
(Page 68.) Nihilominus tamen securus per omnia primas consilium
 suum et collaterales dimittebat a se. Nimirum Angelo
 magni consilii committens se, conventicula flagitiosorum parvi-
 pendebat. Ex quibus Cantuariensis ecclesiæ cimiliarcha Robertus
 littus Dourense tenens tentus est, quia sine litteris a regia cle-
 mentia impetratis terram regis irrumpere præsumpsisset. Quo
 respondentे se a domino primate præmissum ad præparatoria
 necessariorum quæ suscipiendis exilibus providenda erant,
 "Numquid," aiebant, "venit?" Subintulit, "Procul dubio
 venit; die crastina præsentiam suam, si mare permittit, exhi-
 bebit." "Expediebat," addebant, "tibi consultius venire, ne
 provido regiæ serenitatis decreto per surreptionem improvidus
 obviare; vel alium hujuscce adventus auctorem laudare. Vo-
 lamus igitur te fide interposita vel sacramento præstito de re-
 transfretando cum primam dederit aura navigationem satis-
 dare." Data itaque fide dimissus est. Ecce reformatæ pacis
 initium! Revera si careret impostura, aut non injuriarentur,
 aut repatriantem primatem primitivis donarent obsequiis, domi-
 numque venerarentur in serviente.

Postera die, nondum se pelago credente pontifice, sed supellec-
 tilem suam transponente, hostis insultat. Nequit ulterius pridem
 conceptas inimicitias dissimulare. Irruunt arreptis armis, arbit-
 rantes in littore sanguinem fundere qui loco alio et alio tempore
 fundendus erat. Transferenda erat hostia in locum sanctum et
 religiosum, differenda in dies festos, dies altissimæ majestati dedi-
 catos, uti ex altero sanctum sancto sepulchrum præpararetur,
 ex utroque vero sceleris enormitas indicaretur. En rursus alia
 provocatur injuria, et tanquam percussus ad repercutiendum

¹ "Præcepit etiam hominibus suis ne libri, unde plurimam habebat co-
 piam, alibi quam in ecclesia Cantuariæ reconderentur." (Gervas. 1413.)

invitatur! Nemo de cætero miretur, si suam, immo communem ecclesiæ, persequatur injuriam provocatus.

De Puer tradente Episcopis Litteras Suspensionis et Excommunicationis.

Dum itaque littus obsidentes expectant, ante expectatum puer Douram præmissus litteras suspensionis Eboracensi in oratorio beati Petri porrexit; ut apud eum, quem totiens enormitate transgressionis offenderat, sententiam damnationis tanquam ab ipso procedentem exciperet. (Page 69.) Eadem hora et Saresberiensi litteras excommunicationis in manus dedit ei Londoniensique episcopo directas; quarum forma hæc est. (*Thom. Epp. 249, 272.*)

De Bajulo Litterarum quæsito ad occidendum.

Lectis igitur his apostolicæ majestatis apicibus, quæritur occidendus bajulus. Sed hortatu quorundam benevolentorum fugam iniens mortem evasit. Ipse funestus satelles Randulfus circumfuit, stricto ense discurrit, abscondita revolvit. Non invento autem cuius sanguinem funderet, nimirum sanctam venerandamque diei solemnitatem divinitus contamineare prohibitus, præsules hospitio, satellites castro quod imminet vico, cum confusione recepti sunt. Ubi de contumelia exilibus inferenda conferebant et auferendis instrumentis; sicut ex litteris domini Cantuariensis innotescere poterit. (*Thom. ad Alex. Ep. 27.*)

(Page 79.)
De Armatis paratis invadere Archipræsulem Thomam applicantem, et de Exactione Jusjurandi a Clericis.

Facto autem mane, illucescente die primo Dominici Adventus, accessum maris et recessum diligenter observantes, simul ac primatem portum Sandwicum tenuisse didicerunt, agmine facto densantur in aciem, fremunt furialiter in absentem, dicentes, "Seditionis auctor est. Vix portum intravit, et ecce patriam turbavit. Serenissimus rex et pacificus quod iræ, quod injuriarum, quod simultatis erat, totum remiserat, et en ingrata compensatione sopitas inimicitias resuscitat, et inter transactiones fœdus abrumpit, primos et primates, quibus regni status innititur, de medio separat, colloquio communi et convictu privat, tanquam viles et abjectos, maledictionis discriminé, quod in caput ei redundet. Eo superstite, non stabilitur regnum hoc

in perpetuum. Luat ergo fuso sanguine exterminium patriæ, episcoporum exauctorationes, satraparum dehonestationes, senioris et novi regis frequentes injurias." Igitur armati Sandwicum iter arripiunt.

Præerant huic cuneo tres. Cauteriatæ conscientiæ Randulfus, qui a die turbationis in Anglicana ecclesia usque in diem reversionis proscriptorum rapinis, redditibus, exactiōibus et proscriptionibus fiscum ampliaverat, ab antiquo in dominum archiepiscopum graves inimicitias exercens. Præerat et alter,¹ cuius jurisdictioni Cantia subjiciebatur, plus besses et centesimas usuras quam bonum et æquum attendens. Præfuit et tertius,² clarior stemmate, sed stigma sceleris præferebat in mente, frater germanus Willelmi comitis, qui rege Francorum Lodovico ad debellandos inimicos crucis Christi Jerosolymam proficiente pridem profecit, et in captivitate vitam finivit, quantum exteriori generositate clarior, tam virtute generositatis sublimior. Hi tres armatorum multitudine confisi ad locum destinatum properabant. Jam exulum advectrix stabat in littore prora.

(Page 80.) Thomas adhuc tremulis genibus, vix compositis sarcinulis, excipiebatur hospitio, et jam prope limina nuntiatur hostis adesse. Spem capit exul de superna retributione, si prius quam blandiantur prospera, risusque fortunæ meritum vitæ diminuat, detur exilium. hac meta terminare. Verum decanus Saresberiensis Johannes, graviter ferens temerariam præsumptionem, ascenso equo indignabundus occurrit. "Quorsum," vociferatur, "mente capti hæc et hujusmodi satellites funesti saepe præsumpsistiis præter conscientiam serenissimi principis? Cujus lenitas quia impunitatem permittit actibus vestris, quos ex mansuetudine dissimulat, insania vestra satis superque satis præsumptuosa licenter ex voto procedit, pro libidine debachatur. Vulgo dicitur, 'Familiaris dominus servientem infatuat; vobis ista machinantibus quibus pacem dedit, ipse notam productionis incurrit; quippe facientibus aliquibus crimen propter dominum, non ei qui facit, sed ei qui causa criminis extitit, crimen imputatur. Si occidendum, si contumeliis afficiendum exuest, et ego, cuius adventus comes et dux existo, ob hoc ipsur directus a rege ut pacem habeat et in rebus soli restituatur ir-

¹ Gervase de Cornehill.

² Reginald, brother of William de Warrenne, Earl of Surrey, who had died in the second Crusade, A.D. 1148. See Dugdale, 'Baronage,' i. 75.

solidum. Si suffecti regis mandata defertis, depositis armis patebit accessus ad colloquium." Adquiescentes itaque steterrunt ante primatem, prævenientes eum salute sedentem; neque enim venientibus assurgere debuit quos prava conscientia solio dignitatis pepulerat. A quo resalutati dixerunt, se delegatos a domino rege tamquam custodes patriæ quosdam clericos alienigenas adductos suspectos habere, cum ex regio edicto prohiberentur alienigenæ vel indigenæ, maxime religiosi schematis, absque litteris dimissoriis portus intrare vel exire; velle se illos præstito fidelitatis sacramento de damno infecto cavere. Hoc autem dicebant propter Symonem archidiaconum Senonensem, quem primas secum adduxerat, a quo et domos terramque sibi successoribusque suis in territorio Senonensi comparaverat. Respondit primas neminem suorum clericorum sacramentum hujusmodi præstiturum, ne simile sacramentum ad consequentiam traheretur; quin se juramenta omnia quæ in læsionem ecclesiæ fiebant et passim exigebantur in irritum revocaturum.

De Susceptione Thomæ redeuntis ab Exilio, et Absolutione quorundam Fratrum qui communicaverant Excommunicatis.

Ita reverberatis illis verbo potentiae, confluentibus circumquaque clero et populo, patremque suum pro debito ^(Page 81.) venerationis obsequio cum lacrymis excipientibus, ad portam quæ dicit in cimiterium ecclesiæ Christi Cantuariæ devenit. Et ingressus . . . (*Fragm. 38; Lup. p. 113*)¹ . . . suscepit.

Namque quosdam ex eis excommunicatis communicasse audierat cum peregre esset, qui dum res episcopii ministrabant, pro nihilo confusionem suam ducentes, sese passim et imprudenter ingerebant, ubi et quando non decebat, non communionem sacrorum, non missarum solemnia reverentes, per magistrum Johannem. (*Fragm. 38 contin.*)²

[The discussion with those who were sent to demand the ^(Pp. 81, 82.) absolution of the bishops is reported much in the same way as by other writers. They reproach the archbishop for his irritating conduct.] "Quid nisi regnum restat auferendum?"

Hæc prosequenter illis adjecit Randulfus, "Residenti jam in solio diadema detrahere non poteris." ^(Page 82.)

¹ For "formam humilitatis" read "formam et humilitatem exulis." For "in osculo" read "et osculo."

² Before "injunxerat" insert "delegans."

[Pp. 82-3. He answers, as other biographers report him to have done, about absolving the bishops.] “Utemur autem in hoc facto consilio domini Wintoniensis episcopi, et aliorum fratrum probatæ vitæ perceptæque auctoritatis.” Quod postremo subiunctum est, quia malitiose dictum responsione dignum non erat. (*Fragm.* 39; *Lup.* pp. 114-5.)

(Page 83.)

De Primate præmittente ad Curiam Nuntium, et de Fuga Clericorum qui convenerant eligere Episcopos sine Primate.

Post aliquot dies sui reditus, volens primas adire curiam novi regis, Richardum venerabilem virum priorem Douræ præmisit. Qui veniens Wintoniam regem invenit, ubi optimates regni et aliquot archidiaconos et abbates coegerat, ut (Page 84.) inde transmitteret ad patrem senas personas ecclesiæarum vacantium, quorum consilio, citra conniventiam primatis et præsentiam cæterorum episcoporum, Wintoniensis, Exoniensis, Wigorniensis, Helmaniensis,¹ electiones episcoporum extra regnum celebrarentur; reclamante Karthaginensi concilio quarto.

[Here follow authorities and arguments against the intended scheme.]

Veniens itaque legatus ad curiam, convenit tutores (Page 85.) regis, nuntians se nuntium a domino primate directum, petens sibi accessum ad regem, et colloquendi copiam. Diffugientibus e vestigio clericis qui ad electionem convenerant, tutores regis, Willelmus de Sancto Johanne, Willelmus filius Aldelinæ, Hugo de Gundulfi-Villa, Randulfus filius Stephani, “Quænam,” inquiunt, “sunt verba quæ affertis? Priusquam deferantur ad audientiam domini regis, nostris auribus intimanda sunt. Agit enim quæ agimus, dicit quæ dicimus. Vox pupilli pendet ex response tutorum, apud quos quæruntur consilia, discutiuntur negotia, trutinantur judicia, siquidem pacifica sunt, et ad animorum cohærentiam invitant. Sin autem minarum et amaritudinis plena inimicitias suscitant et iram provocant, expedit ut sub silentio reprimantur, quam deducantur in medium, et multiplicantur mala. Quid sibi volunt litteræ sigillo inclusæ? Si pacem continerent, vel transcriptæ vel extra pendentes manifestæ fierent. Ex præteritis præsentia conjicere possumus.

This seems to mean the Bishop of Norwich, Elmham having been an earlier seat of the bishopric.

Per eum pridem læsi sumus; ne et lædat inpræsentiarum formidamus."

Responsio Missi a Primate.

Respondit missus, "Pacificus venit, nec quicquam mali molitur. Pater et pastor vester, pater patriæ, pater omnium, ^(Page 86.) omnes in Domino sinceritatis brachiis amplectitur. Cum pace et gratia Ejus venit qui misit eum; hanc vel injuriis affectus non violabit. Quod verbo ostendit, opere pariter exhibebit. Aliud enim litteræ et aliud verba non sonant. Si enim lepore verborum exterius deliniret, et interius ecclesiasticam præcissionem aut aliud malum moliretur, maculam proditionis incurseret, et eum quem cum suis apicibus dirigeret ingrata retributione ad cruciatum exponeret." Altercantibus autem illis et dicentibus, "Aliud verbum, aliud opus ostendit; cum enim pacem promiserit, rursus de novo nihil præter dilectionem suspicantibus excommunicando, suspendendo, paganismum inducit, statum regni concutit, et quantum in ipso est regnanti sceptrum grassator avellit." Respondit, "Sicut duces, consules, satrapæ regibus, ita metropolitani, episcopi, archidiaconi primatibus subjiciuntur. In sacerdotalibus potestatibus, qui aliorum nomine possident, juxta modum fundorum suorum, cum expeditiones et obsidiones exegerint, in angariis, parangariis, aut aliis muneribus exhibendis, tenentur obligati. Si autem servitutes has subtraxerint, citantur responsuri; et bello, siquidem juri parere noluerint, inquietantur, et ad onera servitutis compelluntur. In ecclesiasticis vero potestatibus, ubi minores a subjectione majorum resilierunt, aut alter alterius officium usurpavit, pro debito officii suam prosequuntur injuriam provocationibus, suspensionibus, excommunicationibus. Numquid æquanimiter feret rex, si solio miles insederit, edictum promulgarerit? Numquid æquanimiter feret metropolitanus, si pallium coepiscopus induerit, formatas epistolas aut dimissorias direxerit? Numquid merito non indignabitur primas, si regi diaclema metropolitanus imponit, regiamque consecrationem, quæ non spectat ad se, celebrare præsumit? Qui nam se sic despiciunt habet hodierno die, ut suo jure renunciet? Si culpa putatur vindicare quod debetur, cessent ergo vindicationes, quiescant lites, tristique judicio fora damnentur." Tunc ingressis eis, et cum rege super his quæ audierant conferentibus, introducitur nuntius ante sedem, quam adorans ait, "Domino

suo et regi suo Henrico primas et apostolicæ sedis legatus Thomas salutem. Hæc dicit dominus primas, ‘Mi-
(Page 87.) serante Domino, cooperantibus fidelium orationibus, meritisque sanctorum suffragantibus in ecclesia requiescentium cui minister licet indignus auctore Deo deservio, ego et pater tuus in gratiam redivimus. Quod etsi celsitudinem tuam latere non credo, tamen et gratiam et redditum meum per me innoscere curavi, implorans ut quos Deus conjunxit homo malevolus non separaret, non lingua mendax discordiæ zizania superseminet, ubi pacis et amoris germina pullularunt. Scriptum est, *Nolite credere omni spiritui.* Scio enim nonnullos, redditui meo invidentes, et ob hoc pacis unitatem scindere cupientes, dicere quia coronationem tuam moliar irritare. Loquuntur malo animo ut odium excitetur in me. Testem enim Dominum invoco, quem nullum latet secretum, et cui omnis voluntas loquitur, quia nonnulla regna regno cuius moderaris habenas similia si superaddere possem in sumptu carnis et sanguinis mei, propensius ad id elaborarem, dum in periculum animæ non incurrerem. Sic novissimis meis propitietur Trinitas Deus, sic cœlestis curiæ concio tota suffragetur. Quomodo ergo consequens est ut tibi, quem dominum meum, quem regem meum confiteor, exhæredationem machinari velim? præter quem nemo mortalium meo judicio jus hæreditariæ successionis habet in hoc regno; quem præ ceteris mortalium post patrem tuum, Deo teste, paternæ dilectionis amplector affectu; cuius beneficio, dispensante Domino, ad hoc honoris culmen ascendi. Hoc solo moveor, quod pro consuetudine Cantuariensis ecclesiæ, præripientibus aliis, tibi diadema non impono. Super his ubi et quando tecum conferendi copiam invenire queam, renuntiare non dispiceat.’’

Postquam siluit, quibusdam primati derogantibus, sedisque eum Romanæ legatum fuisse diffitentibus, rex nuntio, quamvis ex legatione gratiam non meruerat, tamen quia matrem reginam Alienor pridem accurate suscepserat hospitio, sororemque suam duci Saxonum matrimonio copulandam, gratias egit.

De Dilatione regiæ Responsonis.

Interim mandatis respondere distulit, donec missa legatione de reddenda responce Gaufridum Ridel archidiaconumque Pictaviensem consuluisset, qui de portu Suthamtune transfretatur erant.

Consilium Galfridi, Cantuariensis Archidiaconi. Page 88.)

Ex quibus Gaufridus, "Novi," inquit, "regis patris voluntatem, et consilio nunquam interero quo discernatur ille filii regis presentiam videre; quem non dubiis indicis contendit exhaeredare."

Consilium Cornubiensis Comitis.

Diversis autem qui regi assidebant diversa sentientibus, Reginaldus comes Cornubiæ, "Electi judices," ait, "sic de trutina discretionis æque libranda sententia nobis ferenda est, ne dum minus prosequimur debita cognitionis, notemur elogio reprehensionis. Tanto namque diligentiore ventiletur examine necesse est, quanto nos in majori culmine constituti; quod facinus, ipsa claritate prodente celsitudinis, occultare non possumus. De plano pronunciatum judicium simultatem indicat aut impetum animi, si damnat; si absolvit, gratiam vel turpis lucri mercimoniam. Cum vero diligenter examinatum ordine suo procedit, ei adversus quem pronuntiatur locum querimoniae non relinquit. Advertamus igitur quando, cur, quo duce, repatriaveritis de quo conferimus. Si enim sine conductu, sine gratia, sine litteris regio caractere signatis, sine spe restitutionis amissorum, rediisset, facilitati ejus posset imputari, qui auso temerario fines alienos invito domino præsumpsisset ingredi. Si copias armatorum alienigenarum induxisset, posset indigenis non immerto suspectus haberi. Nunc vero paucis admodum familiaribus contentus religiosæ conversationis, pastorali baculo subnixus, pacem ferens pacemque promittens, suam optat præsentiam dominumque suum videre, cui paratus est sicut domino quævis quæ Domini sunt pro debito subjectionis exhibere, cui, sicut præstito juramento testatur, in dilectione neminem mortalium æquiparat. Igitur non video qualiter illi de ratione prohibeatur accessus. Non advero quare non permittatur audiri, qui permisus est ab exilio revocari." Similiter et cæteris sententiam suam pro varietate animorum proferentibus, evicit qui nosse se voluntatem transmarini regis asseruit. Jubent ergo a secretis nuntium remeare, primati per proprios nuntios responsuri.

De Duobus Militibus missis prohibere Primate ne per Civitates regias iret.

Quo abscedente, missi sunt duo milites, Thomas de Turnebuhe, et Gochelinus, frater Adeliciæ quondam re-

(Page 89.)

ginæ, quando carnis sensibus subjecta terra minus pueriles in civibus suis lugebat excessus, quando requievit unusquisque sub vinea sua et sub ficu sua, et non erat qui exterreret. Igitur missi milites Londoniam venientes invenerunt primatem ad curiam proficiscentem, quem et convenerunt dicentes, "Hæc vult et hæc mandat rex—'Inpræsentiarum tecum mihi sermo non est. Reversus ad ecclesiam tuam civitates meas et vicos perambulare denuo non apponas.'" Respondit primas, "Ergo diffiduciat me ?" Subjungunt, "Nequaquam." Ait, "Prohibere minatur me curæ pastoralis officium exsequi, quem civitatum et vicorum suorum jussis inauditis arcet ab introitu. Quomodo enim diocesim meam visitare potero, quæ per civitates et vicos ejus diffusa est, si per eos mihi transitus aut introitus inhibetur? Videat Dominus. Non permittit ecclesiæ passim sitas dedi-
cari, virgines neophytas consecrari, sanctis admonitionibus et exhortationibus desolata cœnobia privat, pastoremque amovet ut lupus dominicum gregem rapiat et dispergat." Adjiciunt, "Man-
data venimus nuntiare, non de mandatis disputare." Rursus adjecit, "Si et mandata mea regi vestro renuntiatur estis?" Sub-
jiciunt, "Minime; suppetunt complures ordinis vestri quibus intermeantibus familiarius et confidentius hæc mandata dirigan-
tur." "An et illis," inquit, "ducatum et præsidium conferetis?" Illi autem exslientes, quosdamque illustres objurgantes, quod in apparatu militari primati comites advenissent, regressi sunt. At primas jussis fiscalibus obtemperans, revocato progrediendi proposito, intra septa ecclesiæ suæ et sancti careeris angustias recidivam impugnationem sustinere decrevit.

[And this is compared ("si viro bono vir Belial comparan-
dus est") to the case of Shimei keeping within the walls of
Jerusalem, lest, if found beyond them, he should be put to
death by Solomon.]

(Page 90.) *De Duobus Legatis missis ad Curiam a Primate.*

Legatis igitur aulicis abeuntibus, denuo Cantuariensis anti-
stes legatos, virum venerabilem de quo supra diximus et ab-
batem cœnobii Sancti Albani, cum clericu Londoniensi genere,
transmisit ad curiam.

De Legato misso ad Comitem Reginaldum.

Et vocato quodam de domo sua dixit, "Eundum tibi est ad

comitem Cornubiensem; eris ibi nobis necessarius. Quod enim secreti fuerit et de domo regis audieris, alter Chusy¹ ad nostram notitiam referes. Nuntios intercurrentes vicissim pro videamus. Laborat fistula; rogavit obnixe ut medicus transmitteretur ad se. Pergens salvabis corpus ejus et animas nostras." Ille, licet multum renitens, ad locum qui dicitur Bremore² profectus est, et susceptus est a comite. Quem super conversatione domini sui interrogans et accipiens, palam domesticis suis ait, "Multum patriam conturbavit; eam, ni Dominus partes suas interposuerit, ad perpetuam trahet infamiam. Adhuc modicum, et universi per eum ad inferos detrudemur." Postera die salutavit rex comitem, mittens venationem. Stabat autem cliens exenii bajulus, considerans ministerium domus, sicut fit, et assidentes comiti, dixitque, "Nonne Willelmus est quem video, de domo archipræsulis Thomæ?" Negante eo cum quo confabulabatur, et perhibente medicum esse qui domino suo mederetur, "Multis," ait, "retro temporibus novi Willelmum familiarem Cantuariensis antistitis." Comes igitur, curæ suæ famam præponens, ait medico seorsum, "Iter arripe festinus, et longa spatia transmitte. Dices archipræsuli, provideat et consulat sibi. Nihil est securitatis. Una est de ipso sententia, Johanne Saresberiensi, Johanne Cantuariensi, Gunterio, Alexander Walensi; quocunque loco reperti, gladio ferientur." Proditis hujusmodi, medicum, interpositione fidei ne se proderet obstrictum, dimisit. Qui de nocte consurgens, latis terrarum tractibus in timore et fatigacione magna transmissis, stetit ante primatem. Qui mandatum comitis enarrans, Johannem Saresberiensem, quem solum huic colloquio voluit interesse, compulit in lacrymas. Sed ignara formidinis constantia viri,³ collum suum protensum levi ictu palmæ perstringens, "Hic, hic," ait, "garciones invenient me."

Interea legati ad curiam directi collaterales regis (non enim ad regiam præsentiam dabatur accessus) conveniebant, et perorabat abbas, "Dominus primas et legatus nos ad celsitudinem vestram transmisit; in cuius prætextu personæ hæc allegamus."

The representation of grievances is under five heads:—

(1) The affliction of the clergy in being imprisoned, tortured,

¹ 2 Sam. xviii. 21.

² Breamore, near Fordingbridge, Hants. See Domesday Book, i. 39.

³ So in MS. Perhaps we should read "vir."

and tried by secular judges. “ Petimus igitur, ut sicut divisa sunt ecclesiastica negotia a sacerdatisibus, ita divisi, et apud quos oportet, tractari permittas. Actor rei forum de more sequatur, ut juxta quod decreto cautum est, clericus sive laicus, si crimine aut lite pulsatus fuerit, non alibi quam in foro suo provocatus audiatur.¹ Educantur vinci de carcere; parati sumus eos qui nostrae jurisdictionis sunt ubi et quando debemus exhibere. Educatur de luto et latere populus Domini peculiaris, ne in obstinatione Pharaonis nova plaga percutiatur Ægyptus.”

(2) The restoration of the archbishop's estates has
(Page 92.) not been performed. He enlarges on the damage and waste which had been committed during the exile.

(3) “ Quid de vino nostro dicemus? quod in tanta malignitate grassator ille Randulfus eripuit ut ad audientiam absque læsione regii nominis quod factum est produci non possit. Cum enim vinum de navibus transposuisset, malis et antennis et cæteris navium armamentis confractis naves ipsas submersit. Unde factum est ut miserabiles naucleri non habeant unde remanere possint vel redire, quasi naufragium passi.”

(4) The invasion of churches which belonged to the archbishop as patron.

(5) The restraint placed on the clergy as to going
(Page 93.) abroad or landing in England.

Hæc cum dixisset abbas, adjecit et clericus una cum ipsis directus, “ Hæc dicit dominus primas, ‘ Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatōrēs mysteriorum Dei. Nisi enim hæc fiant sicut et fieri debent, proculdubio quod nobis incumbit, et quod ad officium sacerdotiale pertinet, exsequemur.’ ”

Sententiæ Comitum et Comminatio Hugonis.

Dixit Reginaldus de Warennæ, “ Multum tenduntur arcus utrumque.” Comes Cornubiæ subjunxit, “ Ante medium quadragesimale tempus factum perpetrabimus exitiabile.” Non hoc pro se (cum pure conscientiæ esset) proferebat, sed quia machinationem primati ex curiæ nota feritate suspicabatur imminere. Hæc in loco Ferringesbregge² facta sunt. Cum autem responsum fuisset legatis quod in petitionibus suis primas nul-

¹ Gratian, Decret., p. ii. Causa, xi. qu. 1, c. 48; cf. c. 16.

² Probably Fordingbridge, at no great distance from Winchester, where the younger Henry had lately been.

latenus audiretur, etsi multa emendanda viderentur, dum sic in obstinatione persistens regi et optimatibus refragaretur, egredientibus ipsis de concione, minanti minans dicit unus clero curialis, quia nisi præsentia regis deferretur ipse gravissime puniretur, qui quorum faciem vereri debuisset tanquam degeneres terrere præsumpsisset.

Ordinationes Cleri.

Interea primas redierat, et instantे Decembri jejunio complures de monasteriis et ecclesiis comprovincialibus ad ordines promovit. De suo autem monasterio per paucos, unum sub diaconum et tres presbyteros; et eum qui sermone qualicunque redditum ejus describit, solum ex his quos post decessum suum in suo monasterio monachilem habitum suscepisse reperit, de peregre rediens primum et postremum diaconem ordinavit. Cæteros autem ad tempus ordinare distulit, eo quod ipso inconsulto monasterium subintroierant; omnes autem indifferenter ad tempus extra capitulum fieri præcepit, ne quod ad se non spectaret usurpatibus aliis alio tempore, et ad consequentiam indebita trahentibus, daretur occasio præsumptionis, ipsique pastoribus vel exilio vel alia causa dimotis privilegia deperirent dignitatis.

Instante autem solemnitate Dominicæ Nativitatis, ne quod fecerat ex dispensatione videretur ex crudelitate differre, quos prius amoverat capitulum jussit introduci, de novo licentiam in Cantuariensi ecclesia conversandi petituros, ut et capitis et corporis titulum habentes alteri præjudicium non inferrent. Petitione itaque de more celebrata, erumpens in singultum subiungit, "Misericordiam hanc præter spem et opinionem multorum, carissimi, vobis impendimus. Vos estis creatura nostra, unde quod intuitu pietatis et liberaliter facimus ad memoriam revocare tenemini. Gratiam et benedictionem suam det vobis Dominus!"

De Excommunicatione solenni Duorum, et de Efficacia Excommunicationis.

Ipsò die sacro sanctæ Nativitatis, postquam (sicut moris est) sermonem exhortationis fecerat ad populum, vicarium Nigelli cuiusdam Robertumque de Broc cum ministro suo publice excommunicavit; illum quia claves unius ecclesiarum suarum,

hunc quia ecclesiam quam occupaverat laica manu detinebat. Et quia tam detestandum hominem inviti denuo revocamus ad partes, cuius efficaciae fuerit sententia . . . (*Fragm.* 41; *Lup.* p. 116)¹ . . . abstinere.

De Confessione Primatis.

Evoluto autem quatriduo a die Dominicæ Nativitatis, iij^o kalendas Januarii, de more circuibat altaria, incipiens a primo, et ad memorias sanctorum suffragia diutius et diligentius implorabat; tenensque illud Jacobi memoriter, *Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate proinvicem ut salve mini,* vocato fratre Thoma penitentis formam induit, ad confitendum peccata minori se subjiciens. Quæ in tanta humilitatis exhibitione cordisque contritione revelavit, ut qui penitentiam suscipiebat miraretur et perhorresceret. Positis postmodum mensis succinto ministerio jubet cibos apponi. Sciebat namque quod capiti suo gladius immineret, et tempus instaret immolationis suæ. Nunc quo ordine martyrium Dei athleta compleverit, paucis expediemus.

De Litteris missis ad Regem de Conturbatione Regni.

Postquam archiepiscopus Eboracensis Rogerus et ejusdem erroris alii mare transierunt, regiam præsentiam adituri, litteras suæ confusionis præmisserunt. Quarum rex perspecto tenore, (salva pace ejus dixisse velim,) super regiæ serenitatis modestiam paulisper motus est. Et cum sibi parum moderaretur, “enutrisse se,” replicabat, “ignavos et strenuitatis ignaros; non esse ex omnibus caris suis qui vices suas doleret.” Cumque se aliter haberet quam deceret, audientes domestici quia de se quereretur, dixerunt, “Quænam est hæc repentina moestitia? Nec si filios aut uxorem amisisses, aut a dimidii regni (quod absit!) possessione cecidisses, sic regi lugendum erat. Si sinistra nuntiantur, audiantur qui viva voce loquantur, et quæ viderint vel audierint hæc testentur. Non temere verbis omnibus et rumoribus incertis fidem convenit accommodari. Ecce parati sumus castra vel civitates quantilibet obsidione vallare, hostes in periculo animæ vel corporis persequi vel sustinere. Quidnam sit nescimus, dolentem videntes, causam vero doloris ignorantes. Si quietis amatores laborum

¹ For “mittentibus” read “mirantibus.”

dispendia subterfugeremus, arridentes in prosperis, tergiversantes in adversis, querimonia locum haberet. Hæc est igitur summa petitionis nostræ, quatenus reveletur mysterium voluntatis." "Multis," ait, "diebus retro novistis voluntatem et dolorem meum, qui eatenus impræsentiarum excrevit ut invalescente morbo vitalia mea graventur. Unus homo qui (*Fragn. 42; Lup. p. 119*) . . . solio." Cœpit igitur in regia clientela percrebescere se ignaviæ argui, irrogatas injurias domino non curare, contumelias obtentu pacis dissimulare; concipiunt animos, iram exacuunt, odium mutuo loquentes instigant, et unanimes in primatem inflammantur.

De Episcopis accusantibus Primatem.

Præsules adventantes interea ad pedes domini sui solo tenus se projecerunt, lugubri quidem facie querimoniam deponentes, et prostrato corpore vindictam postulantes. In pedes jussi consistere, ex dolore meruere favorem; ex causa vero doloris prius perorabant quam orarent. "Domine rex," ait Eboracensis. (*Fragn. 40; Lup. pp. 115-6.*)

De Litteris lectis palam omnibus.

Postera die, lectis litteris in conspectu aulicorum et aliorum qui pro loco et tempore cogi poterant, quo furore, quibus minis et obloquiis debacchati sint, cum se damnabili cauterio notatos audirent, qui facili provocantur auditu, qui non injurias didicere pati, plus curiæ quam disciplinæ scientes, conjici potest, non cognosci.

De Conjuratione Procerum.

Igitur conceptam malitiam constituentes explere, ipsa nocte Dominicæ Nativitatis, quæ lucescit in sextam sabbati, conveniunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus, ut simul mundo Dominus nasceretur et ipsi Domino morerentur. In primis contra primatrem jurantes, post fide vicissim interposita arctius se obligantes, mutuaque securitate carentes, ad mare ea celeritate digressi sunt qua scelus aggredientes moveri solent. Et diversos portus occuparunt, condicentes ut mari transmisso diligenter portus cismarinos considerent, ne vel primati vel alicui, siquid de hujusmodi machinatione præsciret, pateret effugium. Hæc ipsa dicimus ex relatione ejus qui vibens et audiens interfuit. Nemo regiam serenitatem con-

scientia vel conniventia tanti facinoris involvat. Namque super internectione martyris post passionem ejus suam purgavit innocentiam in præsentia magnorum virorum et perceptæ auctoritatis, Alberti videlicet et Theodini cardinalium et apostolicæ sedis legatorum, propositis sacrosanctis evangeliiis jurans, de propria tamen voluntate, quod nec præcepit nec voluit ut occideretur, et quando pervenit ad eum plurimum doluit. Et nos pro eo præsumere possumus, quia si reus fuisset, sacramento tali in tanta solemnitate, præcipue cum non compelleretur, crimen non abjurasset, quod poena pecuniaria vel alio quovis modo sine sui damnatione sopire potuisset. Quis enim, si compos mentis sit, semetipsum volens interimit?

De Excusatione Regis.

Quam etiam ipse rex in hoc facto prætendat excusationem audiamus. Cum audisset gladio suorum occubuisse primatem, (Page 98.) post paucos dies misit clericos duos deferentes litteras. Qui Cantuariam venientes, fratribus congregatis dixerunt . . .

[Here follows c. 1 of the "Gesta post Martyrium," *Lup.* pp. 143-4; *Giles*, ii. 201-3.]¹

Digressi sumus; revertamur ad propositum.

(Page 99.)

De Transfretatione IIII Spiculatorum.

Properantibus igitur omnibus prædictis ad mare, quatuor alios omnes prævenientes, fortasse sceleris avidiores, Reginaldus, Hugo, Willelmus et Ricardus, absque maris vel navium impedimento, vel alia causa quæ solet itinerantibus moram innectere, in Angliam delati sunt. Unde cœlum terramque (*Fragm.* 44; *Lup.* p. 121) . . . blandiebantur. Eadem nocte e diverso venientes juxta condictum castellum de Saltwede se immerserunt (?) mussitationibusque et susurris noctem transegerunt. Abierat Randulfus de Broc in occursum eorum, domi uxore relicta, totaque (*Fragm.* 44, *continued*) . . . adventabat. Cum autem dies erupisset, denuntiato oppidanis militibusque comprovincialibus ut se armatos exhiberent, et sine excusatione ad explendum mandatum regis accingerentur, duobus duntaxat pueris in castro relictis, ad urbem Cantuariam præcipiti

¹ In page 203, ed. Giles, for "regiam serenitatem" read "regiam sinceritatem."

cursu transvolantes steterunt ante primatem, colloquendi cum eo copiam postulantes. Quorum nomina (*Fragm. 43; Lup.*, pp. 119–120).¹

(Page 100.)

Collocutiones Primatis et Spiculatorum.

Venientes itaque quatuor isti petierunt cum primate colloquium. Quibus ait, “Vultis publice vel privatim?” Subjiciunt, “Ut libet.” Secedentibus igitur eis in penitorem partem domus, jussi sunt exire domestici. Recolens autem illius evangelici quodam presagio futurorum pontifex, *Jesus non credebat semetipsum eis, eo quod Ipse nosset omnes*, revocavit jam divertentes familiares. Ait igitur Ursides, “Exhibe præsentiam tuam adiens regem tuum et dominum tuum, debita subjectionis impendens.” Respondit, “Feci quod debui, non memini me non fecisse quicquam eorum quæ tenebar debuisse.” “Non?” inquiunt; “episcopos et clericos quos excommunicasti nondum absolvisti.” Subjunxit, “Non a me processit excommunicatio.” Adjiciunt, “Perinde est ac si processisset a te, quia provenit tuo molimine.” Respondit, “Ratum et gratum habeo, si patronus ecclesiarum meas et ecclesiæ cui deservio vindicat injurias. Tu Reginalde præsens aderas, ducentique milites (si res testimonio eget), ubi dominus rex permisit, inquisitione facta super his qui statum ecclesiæ conturbassent, depravata corrigere et ad condignam satisfactionem præsumptionis enormia retorquere. De necessitate quidem compellerer et ego, nisi poenitentia delinquentium expectanda esset, injurias persecui quæ mihi inpræsentiarum affatim inferuntur. Nam potus mihi diripitur qui ministerio domini regis et conductu de transmarinis advectus est. Jumentum in nominis mei contemptum, tanquam in diminutione bestiæ dehonestari possim, cauda truncatum est, et adhuc ab invasoribus occupatæ detinentur ecclesiæ.” Subjiciunt citra clausam sententiam, “Hujusce permissionis testes non sumus. Si autem querendum est de illatis injuriis, quare in regia præsentia querimoniam non deponis? Ad cognitionem optimatum retulisses, et satisfactionem pro modo trans-

¹ For “propria voce” read “patria voce.” The English words stand thus in the MS.:—“Huge de Morevile, ware, ware, ware, Lyulf heth his swerd adrage.” A later hand has written in the margin:—“Lyulf haveth his swerd ydrawen.”

gressionis reportasses." "Non," inquit, "pro quolibet frivolo currendum est ad curiam; quando et in quos poena deposita officii sacerdotalis exserendus est gladius." Ad hanc vocem exslientes exclamant, "Minæ, minæ! Domini monachi, nomine regis præcipimus, custodite diligenter hominem istum. Si abit, de manibus vestris requiretur." Respondit, "Noveritis me non venisse ut fugiam, sed ut grassantium rabiem et impiorum malitiam expectem. Deo autem propitio minas vestras parvipendo." "Non minæ tantum," inquiunt, "sed et aliud." Et prosequens usque ad ostium erumpentes, deprehendit ad unius mussitationem quia se diffiduiasset rex.

Invasio Domus Primatis et Introductio Gladiatorum.

Igitur considerata imminutione domus exeuntes in curtim et immittentes eos quos in facinus acciverant, sub moro ramosa loricis superindutas vestes abjiciunt, gladiisque exsertis in ostia domus exterioris, quam pueri metuentes obseraverant, impingunt. Ubi videntes se repelli, duce miserrimo clericorum Roberto, scito diverticulorum, irruentes a virgulto posticci gradus interruptos inveniunt, ubi architecti (sicut fit) ad Page 102.) necessaria digressi ferramenta sua reliquerant. Hinc ad infringendas seras occasione sumpta, scalis pro gradibus nitentes, nemine resistente aditus irrumpunt. Et egregius athleta Dei securus horam suæ passionis expectabat.

[Then follows a reference to the vision by which his death had been foreshown at Pontigny.]

Igitur non hortatu, non prece, non lacrymis suorum loco moveri poterat, donec de vespertina synaxi decantanda suggestentes vim inferrent ei, et ostium obseratum quod in claustrum ducit infringentes reluctantem propellerent.

Progressio Primatis ad Monasterium.

Inde pedetentim et lento gressu progressus est, tanquam ultroneus mortem expectaret. Præcurrerant (*Fragm.* 45; *Lup.* p. 128) . . . nuntiantes.

Quibusdam igitur ex fratribus ad orationem adhuc persistentibus, quibusdam diverticula potentibus, quibusdam subvenire volentibus (*Lup.* pp. 128-9; *Giles*, ii. 64-5)¹ . . . ne ostium occludatis.

¹ This is the first part of book iii. c. 16, of the 'Quadrilogus.' The

Irruptio Spiculatorum in Monasterium.

Adhuc eo loquente, ecce lictores (*Fragm. 46*; *Lup.* (Page 103.)
p. 129).

[Then follows an apostrophe to the murderers.]

Postquam patens ostium irruperant, divisi sunt ab invicem ad medium postem cui testudinis onus innititur. Ursides dextram partem, tres alii sinistram occupant. Perstans autem mente et corpore agonotheta Dei fixit ex adverso gradum ubi pridem per somnium viderat se crucifixum, sicut asseritur; habens a lava præviam crux suam, a tergo parietem, præ se beatæ Mariæ virginis iconiam, circumque memorias et reliquias sanctorum. Irruit Ursides, et quærerit a quodam quem offendit, “Ubi est archiepiscopus?” Præveniens ille omnium responsiones, respondit cum levi motu capitis, “En ego. Reginalde, Reginalde, multa tibi contuli beneficia. Ingrederis armatus ad me?”¹ “Scies,” ait, “Tune ille regis proditor? huc abscedes;” pileumque mucrone decussit. “Non,” inquit, “proditor sum, non egrediar, vir abhominalis;” palliique sui laciniam de manu excussit. Ergo subintonat, “Fuge!” Subjunxit, “Non fugiam; hic tuam explebis malitiam.” Quibus verbis sicarius percussus duos passus vel tres resiliit.² Percussurus quidem erat, sed hærebat, aut quia timebat aut quia vires suas colligebat, vel quia interim domino suo memor præteriorum parcebat, per quem promotus regiam familiaritatem adeptus fuerat. Interea tres alii insurgunt insultantes, “Inpræsentiarum morieris.” “Si caput,”³ inquit, “meum quæreris, prohibeo sub intermissione anathematis ne cuiquam circumstantium noceatis. Mortem libens amplector, dummodo ecclesia in sanguine meo libertatem consequatur et pacem.” Dixit, caputque protensum ferientibus coaptavit, hæc verba novissima psal-lens, “Deo³ et beatæ Mariæ, et martyri Dionysio patronisque hujus ecclesiæ sanctis, commendo spiritum meum et ecclesiæ

rest of the chapter (“Omissis . . . revelationem”) is not in the Winchester MS. and is probably taken from Benedict of Peterborough, to whom Dr. Giles (ii. 64–5) refers the whole. For “timebitis interitum” read “tenebitis introitum;” and for “observari” read “obversari.” (Page 104.)

¹ This speech is quoted in the ‘Quadrilogus’ (page 130, as from Benedict, and may very possibly have been reported by him as well as by William.

² This sentence is part of *Fragm. 47*; *Lup.* p. 130.

³ Cf. Joh. Saresb. ap. *Lup.* p. 130: Giles, i. 336.

causam.”¹ Accelerans autem Ursides (*Fragm.* 48; *Lup.* p. 131) . . . vulnus incussit, exclamavitque tamquam de victo hoste triumphans, “Percutite, percutite!”¹ (*Fragm.* 49 *init.*; *Lup.* p. 132.)

Dispersio Monachorum.

Ego qui loquor, hoc verbo, sicut et cæteri, arbitrans me gladio pariter percutiendum, tamquam peccatorum conscius et minus idoneus martyrio, celeri tergiversatione gradus ascendi, complectens manus. Protinus quidam stantes (*Fragm.* 49; *Lup.* p. 132) . . . reportavit. Divina nimirum dispensatio pro martyre suo agebat, percusso pastore dispergens oves; quia si cum ipso vel unus occubuisse, quacumque ex causa percussus fuisset, ei et non martyri quicquid pro martyre mirifice gestum est postmodum ascriberetur. . . . Inde est quod famæ martyris consulitur, et solus occumbit.

Unus autem ex carnificibus jam cadentem vel jacentem martyrem persecutus lapideo pavimento mucronem incusus (Page 105) sit; sed acie dissidente præsignabat Dominus in sanguine martyris ecclesiam triumphare, malitiam superari. Petra siquidem Christus est, præses innocentiae, relidens omnes machinationes superbiæ, ut adversus ecclesiam, cuius fundatum est, portæ inferi prævalere non possint.

[This is followed by an account of the outrage done to the dead body by Hugh Mauclerc, and by a description of the martyr's appearance after death, of which *Fragm.* 50 is a part.]

Passus est autem quarto kalendas Januarii, etc.

¹ Cf. Joh. Sarisb. *ut supra*.